

А.Г. Торотадзе

**Краткий русско-грузинский
словарь**

**Москва
«Книга по Требованию»**

УДК 81
ББК 81
А11

А11 **А.Г. Торотадзе**
Краткий русско-грузинский словарь / А.Г. Торотадзе – М.: Книга по Требованию, 2024. – 828 с.

ISBN 978-5-458-51196-4

Цель Краткого русско-грузинского словаря – оказывать частичную помощь при изучении лексического богатства русского языка. Словарь основательно отражает словарный запас иностранных и национальных словарей, изданных государственными издательствами за период 1950-1961 гг. Словарь содержит 32,000 слов, которые являются наиболее употребительными в современном русском литературном языке. Сугубо специализированные термины из науки, техники, искусства и других областей представлены только частично.

ISBN 978-5-458-51196-4

© Издание на русском языке, оформление
«YOYO Media», 2024

© Издание на русском языке, оцифровка,
«Книга по Требованию», 2024

Эта книга является репринтом оригинала, который мы создали специально для Вас, используя запатентованные технологии производства репринтных книг и печати по требованию.

Сначала мы отсканировали каждую страницу оригинала этой редкой книги на профессиональном оборудовании. Затем с помощью специально разработанных программ мы произвели очистку изображения от пятен, клякс, перегибов и попытались отбелить и выровнять каждую страницу книги. К сожалению, некоторые страницы нельзя вернуть в изначальное состояние, и если их было трудно читать в оригинале, то даже при цифровой реставрации их невозможно улучшить.

Разумеется, автоматизированная программная обработка репринтных книг – не самое лучшее решение для восстановления текста в его первозданном виде, однако, наша цель – вернуть читателю точную копию книги, которой может быть несколько веков.

Поэтому мы предупреждаем о возможных погрешностях восстановленного репринтного издания. В издании могут отсутствовать одна или несколько страниц текста, могут встретиться невыводимые пятна и кляксы, надписи на полях или подчеркивания в тексте, нечитаемые фрагменты текста или загибы страниц. Покупать или не покупать подобные издания – решать Вам, мы же делаем все возможное, чтобы редкие и ценные книги, еще недавно утраченные и несправедливо забытые, вновь стали доступными для всех читателей.

წინასიტყვაობა

წინამდებარე მოკლე რუსულ-ქართული ლექსიკონის მიზანია ნაწილობრივი დახმარება გაუწიოს რუსული ენის ლექსიკური სიმდიდრის შემსწავლელთ.

ლექსიკონს საფუძვლად უდევს უცხოურ და ეროვნულ ლექსიკონთა სახელმწიფო გამომცემლობის მიერ 1951—1966 წლებში გამოცემული რუსულ-საბჭოთაონალური ლექსიკონების სიტყვანი.

რუსულ-ქართული ლექსიკონი შეიცავს დაახლოებით 32.000 სიტყვას, რაც თანამედროვე რუსული სალიტერატურო ენის ხშირად ხმარებულ ლექსიკას ასახავს. მეცნიერების, ტექნიკის, ხელოვნებისა და სხვა დარგის ვიწრო სპეციალურა ტერმინები ლექსიკონში მხოლოდ ნაწილობრივ არის შეტანილი.

მოძველებული სიტყვები და ფრაზეოლოგიური გამოთქმები მოცემულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ეს აუცილებელია რუსული კლასიკური ლიტერატურისა და აგრეთვე პუბლიცისტური და მეცნიერული ლიტერატურის გაგებისათვის.

შემდგენელი შეეცადა რუსული სიტყვები შესაფეროვოს თანამედროვე ქართული სიტყვებით. ამასთან ერთად ლექსიკონში მოცემულია ზოგიერთი სიტყვისა და ცალკეული მნიშვნელობების განმარტებითი ელემენტები.

იმ შემთხვევაში უკეთ ორიენტირებისათვის, რომლებმაც არ იციან ქართული ენა, არაბული წერტილიანი ციფრის შემდეგ (ფრჩხილებში რუსული სიტყვა) მოყვანილია სათარგმნელი სიტყვის მნიშვნელობის მოკლე ახსნა-განმარტება.

დედნის დასაბეჭდად მომზადების პროცესში დიდი დახმარება გავეცი ქვემოთხსენებულ სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის თანამშრომლებმა, პროფესორმა ს. გ. ყაუხჩიშვილმა, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ვახუშტის სახელობის გეოგრაფიის ინსტიტუტის უფროსმა მეცნიერ თანამშრომელმა გეოგრაფიულ მეცნიერებათა კანდიდატმა დ. ბ. უკლეძემ, გაზ. „კომუნისტის“ თანამშრომლებმა ს. მ. კიკელიძემ და შ. გამყრელიძემ და სხვ.

ლექსიკონის ხარისხის გაუმჯობესებას ხელი შეუწყო აგრეთვე საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომლის ფილოლოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატის ი. კ. ბაშვილის მიერ გაკეთებულმა რეცენზიამ.

Второе издание исправлено и дополнено Н. М а м и с а ш в и л и.
Приняты во внимание замечания читателей у учтены переводы отдельных слов.

Грузинская часть словаря упорядочена по орфографическому словарю грузинского языка, изданному в 1968 году

ლექსიკონის აგებულება

1. ძირითადი სიტყვები ლექსიკონში განლაგებულია ანბანის მიხედვით და აწყობილია ნახევრად მუქი შრიფტით.

2. ყველა რუსულ სიტყვას, გარდა კურსივისა და ერთმარცვლიანისა, დასმული აქვს მახვილი, მაგალითად:

вѣлка ж. ჩანგალი.

вѣнч. მეომარი, ჭარისკაცი.

3. თუ რუსული სიტყვა შესაძლებელია გამოითქვას ორმაგი მახვილით, მაშინ სიტყვაზე ნაჩვენებია ორივე მახვილი, მაგალითად:

нѣмче სხენაირად, სხეავარად.

4. თუ ორი ან რამდენიმე სიტყვის მნიშვნელობა ერთნაირია და ანბანის მიხედვით ეს სიტყვები ერთიმეორეს მოსდევს, მაშინ ასეთი სიტყვები მოცემულია ერთ სტრიქონში, როგორც ორი ძირითადი სიტყვა, მაგალითად:

несчастен с., беспрѣлостъ ж. უუფლებობა.

несчастен с., бессердечен ж. უგულვობა, გულჭკობა.

политическ. (სხვადასხვა მნიშვნელობის, მაგრამ ერთნაირად მბგერის სიტყვები, რომლებიც ერთნაირად გამოითქმის და იწერება) მოცემულია ცალკე სტრიქონზე და აღნიშნულია სტრიქონზევითა ციფრებით, მაგალითად:

полк¹ м. тех. ქოქონაქი, ბლოკი.

полк² м. полит. შეთანხმება, კავშირი, ბლოკი.

брак¹ м. 1. (женитьба) ქორწინება; **2. ცოლქმრობა;**

счастливый брак ბედნიერი ცოლქმრობა.

брак² м. (в производстве) წუნი, წუნდებული.

6. თუ სათარგმნელ რუსულ სიტყვას რამდენიმე მნიშვნელობა აქვს, მოცემულია მხოლოდ ძირითადი მნიშვნელობები, რომლებიც გამოყოფილია არაბული წერტილიანი ციფრით და შეძლებისდაგვარად განმარტებულია (რუსულ ენაზე კურსივით ფრჩხილებში), მაგალითად:

гадѣть 1. (предполагать) ვარაუდი (ვარაუდობს);

2. (кому-л. на картах и т. д.) მკითხაობა (მკითხაობს).

глава ж. 1. уст. (голова) თავი; **2. (руководитель)** მეთაური, უფროსი; **3. (раздел книги)** თავი, კარი; **◇ во главѣ** სათავეში.

7. სათარგმნელი სიტყვის ახლო მნიშვნელობის თარგმანები ერთიმეორისაგან დაშორებულია მძიმეებით, უფრო დაშორებული — წერტილით, მაგალითად:

графин м. სურა, გრაფინი.

грубость ж. უხეშობა, უკმეხობა.

заместитель м. მოადგილე; შემცვლელი, მონაცვლე.

8. იდიომატური და ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, რომლებიც არ შედის მოცემული სიტყვის არც ერთ მნიშვნელობაში, მოყვანილია სალექსიკონო სტატიის ბოლოში და გამოყოფილია ნიშნით <, მაგალითად:

ბანйй ღიატური, დედაკატური; < **ბანье лето** ბეგრის ყვავილობა.

ბანя ж. აბანო; < **зада́ть ба́ню кому-либо** ვისიმე გალანძღვა, ვისიმე გაცოცხლა, გაჯორვა.

гóлубь м. მტრედი; < **гóлубь мýра** მშვიდობის მტრედი.

9. თუ ძირითადი რუსული სიტყვა იხმარება მხოლოდ განსაზღვრული მნიშვნელობით, ან რუსული ძირითადი სიტყვის რომელიმე მნიშვნელობას არ მოეძებნება სათანადო შესატყვისი ქართულ ენაში, მაშინ ძირითადი სიტყვის ან მისი მნიშვნელობის შემდეგ დასმულია ორი წერტილი და სიტყვის მნიშვნელობა გახსნილია ფრაზეოლოგიაში, მაგალითად:

битко́м: ваго́н битко́м набíт ვაგონი გაჭედლილია.

брéющий: брéющий полéт მცელავი ფრეხა.

бы́тность ж.: в бы́тность ყოფნისას.

10. რუსული ზმნები მოცემულია გავრცობილი და გაუვრცობელი სახით; უსრული სახის ფორმიდან მითითებულია სრული სახის ფორმაზე, სადაც მოყვანილია თარგმანი. თუ უსრული სახე უფრო გავრცელებულია, მაშინ თარგმნილია უსრული და სრული სახის ზმნას ერთვის მითითება უსრულზე, სადაც მოცემულია თარგმანი, მაგალითად:

бросáть см. брóсить.

брóсить 1. (кинуть) გადაგდება (გადაგდებას);

2. (*оставить, покинуть*) მიტოვება (მიტოვებას); **брóсить**

курить თამბაქოს წვეისათვის თავის მიწება; < **брóсить взгляд** თვალი გადავლება; **брóсить тень** სახელის გატეხა, ჩრდილის მიყვება; **брóсить жребíй** წილის ყრა.

11. რუსული ზმნის თარგმანის შემდეგ მრგვალ ფრჩხილებში ქართულ ენაზე მოცემულია ქართული ზმნის ფორმა მხოლოდითი რიცხვის მესამე პირში. სრული სახის ზმნების პირის ფორმა მოყვანილია მომავალ დროში, ხოლო უსრული სახის ზმნების პირის ფორმა — აწმყო დროში. თუ ზმნებს ერთი ფორმა აქვთ ორვე სახისათვის, თარგმანის შემდეგ ფრჩხილებში პირის ფორმა მოცემულია აწმყო და მომავალ დროში, მაგალითად:

а́укнуть ჰაუ-ს დაძახება (ჰაუ-ს დაუძახებს).

анну́лировать გაუქმება (აუქმებს, გააუქმებს),

გაბათილება, ანუღირება.

12. ძირითად რუსულ სიტყვასთან საჭიროებისამებრ მოცემულია მისი სტილისტიკური დახასიათება ან აღნიშნულია ხმარების სფერო, მაგალითად:

ба́ла́нс м. фин. ბალანსი.

ба́рс м. зоол. ჭიჭი.

ба́тíст м. текст. ბატისტი.

ба́я н м. муз. ბაიანი.

бе́дрó с. анат. ბარძაყი.

бро́м м. хим. ბრომი.

13. ლექსიკონში მოცემულია ყველაზე უფრო გავრცელებული აბრევიატურები და შემოკლებული გამოთქმები, რომლებიც განმარტებულია ფრჩხილებში, მაგალითად:

М Т С (машинно-тракторная станция).

исполком м. (исполнительный комитет).

ЗАГС (запись актов гражданского состояния).

14. ლექსიკონში არ არის მოცემული მდებრობითი სქესის არსებითი სახელები, რომლებიც აღნიშნავენ ეროვნებას, პროფესიას და ა. შ., რადგან ქართულ ენაზე ასეთი სიტყვების თარგმანი ერთნაირია როგორც მამრობითი, ისე მდებრობითი სქესისათვის, მაგალითად:

колхозник м. კოლმეურნე.

колхозница ж. კოლმეურნე (ქალი).

грузин м. ქართველი.

грузинка ж. ქართველი (ქალი).

15. არსებით სახელებთან მოცემულია აღნიშვნები (**м., ж., с.**), რომლებიც სქესს უჩვენებენ.

თუ არსებითი სახელი იხმარება მამრობითსა და მდებრობით სქესში, მაშინ ნაჩვენებია ორივე სქესი, მაგალითად:

неряха м. и ж. ზინძური, უსუფთაო, ფეთხუმი.

калёка м. и ж. ხეიბარი, საპყარი, სახიჩარი.

О ПОСТРОЕНИИ СЛОВАРЯ

1. Заглавные слова в словаре расположены в алфавитном порядке без объединения их в гнезда и набраны полужирным шрифтом.

2. На всех русских словах, кроме курсива и односложных, даны ударения, например:

вѣлка ж. ჩანგალი.

вѣин м. მეომარი, ჯარისკაცი.

3. Если русское слово может произноситься с двояким ударением, то в слове указываются два ударения, например:

и́на́че სხვანაირად, სხვაგვარად.

4. Если значение двух или нескольких слов совпадает, и по алфавиту эти слова стоят одно за другим, они приводятся как два рядом стоящих заглавных слова, например:

беспрáвие с., беспрáвность ж. უუფლებობა.

бессердѣ́ние с., бессердѣ́чность ж. უგულობა, გულგებობა.

5. Омонимы (слова с разным значением, но одинаково звучащие и одинаково пишущиеся) даются отдельными статьями и обозначаются надстрочными цифрами, например:

блок¹ м. *тех.* ჰოჭონაჭი, ბლოკი.

блок² м. *полит.* შეთანხმება, კავშირი, ბლოკი.

брак¹ м. 1. (*женитьба*) ჰორწინება; 2. ცოლქმრობა;

счастливый брак ბედნიერი ცოლქმრობა.

брак² м. (*в производстве*) წუნი, წუნდებული.

6. Заглавное русское слово, имеющее несколько значений, приводится с его основными значениями, причем каждое из них выделяется арабской цифрой с точкой и, по возможности, снабжается пояснением слова (курсивом в скобках на русском языке), например:

гадáть 1. (*предполагать*) ვარაუდი (ვარაუდობს);

2. (*ком.-л. на картах и т. д.*) მეითხაობა (მეითხაობს);

главá ж. 1. *уст.* (голова) თავი, 2. (*руководитель*) მეთაური,

უფროსი; 3. (*раздел книги*) თავი, კარი; ◇ во главѣ სათავეში.

7. Близкие по значению переводы слов отделяются запятой, более отдаленные — точкой с запятой, например:

графин м. სურა, გრაფინი.

гру́бость ж. უბეშობა, უკმეზობა.

заместитель м. მოადგილე; შემცვლელი, მონაცვლე.

8. Идиоматические выражения, а также фразеологические выражения, не подходящие ни под одно из приведенных значений, даются в конце словарной статьи за знаком ◇, например:

ბაზბი ღოცური, ღელაჯაღური; ◇ ბაზბე ლეტო ბებრის ყვავილობა.

ბანა ჯ. აბანო; ◇ задать баню кому-либо

ვისიმე გალანძღვა, ვისიმე გაცოცხვა, გაჯორვა.

გრლუბ მ. მტრელი; ◇ გრლუბ მირა მშვიდობის მტრელი.

9. Если русское слово употребляется только в определенном словосочетании, а также, если русское слово или значение слова не находит соответствующего эквивалента в грузинском языке, то после него ставится двоеточие, и значение слова раскрывается в словосочетании, например:

биткომ: вагონ ბიტკომ ნაბიტ ვაგონი გაქედილია.

брёущий: ბრეუშიყ პოლტ მცელავი ფრენა.

бЫтность ჯ.: в бЫтность ყოფნისას.

10. Русские глаголы приводятся в обеих видовых формах; от формы несовершенного вида дается ссылка на совершенный вид, где сосредоточены перезоды. Если несовершенный вид более употребителен в языке, то при глаголах совершенного вида дается ссылка на глаголы несовершенного вида, при которых и даны переводы, например:

бросать см. бросить.

бросить 1. (кинуть) გადაგდება (გადაგდებს); 2. (оставить, покинуть) მიტოვება (შეატოვებს); бросить курить თამბაქოს წვეისათვის თავის მიწებება; ◇ бросить взгляд თვალის, გადაღუბება; бросить тень სახელის გატება, ჩრდილის მიყენება; бросить жребий წილისყრა.

11. После перевода русского глагола в круглых скобках на грузинском языке даны личные формы 3 лица грузинского глагола; личные формы глаголов совершенного вида даны в будущем времени, а личные формы глаголов несовершенного вида — в настоящем времени. При глаголах, имеющих одну форму для совершенного и несовершенного видов, в скобках после перевода дается личная форма в настоящем и будущем времени, например:

აუკნუთ ჰაუ-ს დაძახება (ჰაუ-ს დაუძახებს).

ანულირება გაუქმება (აუქმებს, გააუქმებს),

გაბათილება, ანულირება.

12. По мере необходимости русские слова снабжаются пометами указывающими на область применения, например:

ბალანс м. фин. ბალანსი.

барс м. зоол. ჯიქი.

батист м. текст. ბატისტი.

баян м. муз. ბაიანი.

бедро с анат. ბარბაჟი.

бром м. хим. ბრომი.

13. В словаре даются наиболее важные аббревиатуры и сложно-сокращенные слова с последующей их расшифровкой в скобках, например:

МТС (машинно-тракторная станция)

исполком *м.* (исполнительный комитет)

ЗАГС (запись актов гражданского состояния)

14. В словаре не приводятся существительные женского рода, обозначающие национальную принадлежность, профессию и т. п., так как в грузинском языке переходы мужского и женского родов этих слов совпадают, например:

колхозник *м.* კოლმეურნე.

колхозница *ж.* კოლმეურნე (ქალი).

грузин *м.* ქართველი.

грузинка *ж.* ქართველი (ქალი).

15. При именах существительных ставятся пометы, указывающие на род (*м.*, *ж.*, *с.*)

Если существительное употребляется в мужском и женском роде, то указываются оба рода, например:

перья *м.* и *ж.* ბინძური, უსუფთაო, ფეტხები.

калека *м.* и *ж.* ხეიბარი, საპყარი, საზიზარი.

УСЛОВНЫЕ СОКРАЩЕНИЯ

პირობითი უმთავრესები

ან. — анатомия — ანატომია.
ანთ. — анатомия — ანატომია.
არქეო. — археология — არქეოლოგია.
არქიტ. — архитектура — არქიტექტურა.
ასტრ. — астрономия — ასტრონომია.
ბიო. — биология — ბიოლოგია.
ბოტ. — ботаника — ბოტანიკა.
ბუღ. — бухгалтерия — ბუღალტერია.
ხარ. — вводное слово — ჩართული სიტყვა.
ვეტ. — ветеринария — ვეტერინარია.
ვო. — военное дело, военный термин — სამხედრო საქმე, სამხედრო ტერმინი.
გ. — период — კალაქი.
გეოგ. — география — გეოგრაფია.
გეოქ. — геология — გეოლოგია.
გეოქ. — геология — გეოლოგია.
გორ. — горное дело — საბითონა საქმე.
გრამ. — грамматика — გრამატიკა.
დ. — дипломатический термин — დიპლომატიური ტერმინი.
მ. — женский (род) — მდედრობითი (სქესი).
მ.პ. — железнодорожное дело — სატრანსპორტო საქმე.
მ.მ. — животные — ფერწერა.
მ.მ. — зоология — ზოოლოგია.
პრო. — прощическое выражение — ძროსიერი გამოთქმა.
ს. — искусство — ხელოვნება.
ს. — исторический термин — ისტორიული ტერმინი.
ს.ს.ს. — и так далее — და ასე შემდეგ.
ს.ს.ს. — и тому подобное — და მისივით.
ს.ს.ს. — кинопляское выраже-

ნი — კანცელარიული გამოთქმა, საკანცელარიო გამოთქმა.
კინო — кинематография — კინემატოგრაფია.
კომ. — коммерческий термин — კომერციული ტერმინი.
კო-ა. — кто-либо — ვინმე.
კულ. — кулинария — კულინარია.
ლასკ. — ласкательная форма — მოფერებითი ფორმა.
ლინგვ. — лингвистика — ლინგვისტიკა.
ლიტ. — литература, литературоведение — ლიტერატურა, ლიტერატურათმცოდნეობა.
მ. — мужской (род) — მამრობითი (სქესი).
მატ. — математика — მათემატიკა.
მედი. — медицина — მედიცინა.
მეხმ. — междометие — შორისდებული.
მეტეო. — метеорология — მეტეოროლოგია.
მინ. — минералогия — მინერალოგია.
მიფ. — мифология — მითოლოგია.
მორ. — морское дело, морской термин — საზღვაო საქმე, საზღვაო ტერმინი.
მუზ. — музыка — მუსიკა.
ნაპრ. — например — მაგალითად.
ნეოდობრ. — неодобрительное слово — კიცხვითი სიტყვა.
ობლ. — областное слово — კუთხური გამოთქმა.
ო-ს(ა) — остров(а) — კუნძული, კუნძულები.
ოზ. — озеро — ტბა.
ოფიც. — официальное выражение — ოფიციალური გამოთქმა.
ოხот. — охотничий термин — მონადირეობის ტერმინი.
ნ-ს — полуостров — ნახევარკუნძული.

перен. — переносное значение — გადატანითი მნიშვნელობა.
погов. — поговорка — ანდაზური თქმა.
полигр. — полиграфический термин — პოლიგრაფიული ტერმინი.
полит. — политика — პოლიტიკა.
посл. — пословица — ანდაზა.
поэт. — поэтическое выражение — პოეტური გამოთქმა.
презр. — презрительное выражение — ზიზღის გამომხატველი სიტყვა.
пренебр. — пренебрежительное выражение — უპატივცემულო გამოთქმა.
р. — река — მდინარე.
радио. — радиотехника — რადიოტექნიკა.
разг. — разговорное слово — სასაუბრო სიტყვა.
рел. — религия — რელიგია.
с. — средний (род) — საშუალო (სქესი).
см. — смотри — იხილე.
спорт. — спортивный термин — სპორტული ტერმინი.
стр. — строительное дело — სამშენებლო საქმე.
с.-х. — сельское хозяйство — სოფლის მეურნეობა.

театр. — театральный термин — თეატრალური ტერმინი.
текст. — текстильное дело — საფეიქრო საქმე.
тех. — техника — ტექნიკა.
уст. — устаревшее слово, выражение — მოძველებული სიტყვა, გამოთქმა.
физ. — физика — ფიზიკა.
физиол. — физиология — ფიზიოლოგია.
филос. — философия — ფილოსოფია.
фин. — финансовый термин — საფინანსო ტერმინი.
фольк. — фольклор — ფოლკლორი.
фото — фотография — ფოტოგრაფია.
хим. — химия — ქიმია.
церк. — церковное слово, выражение — საეკლესიო სიტყვა, გამოთქმა.
что-л. — что-либо — რაიმე.
шахм. — термин шахматной игры — ჭადრაკის თამაშის ტერმინი.
эк. — экономика — ეკონომიკა.
эл. — электротехника — ელექტროტექნიკა.
этно. — этнография — ეთნოგრაფია.
юр. — юридический термин — იურიდიული ტერმინი.